Bil. blan

Up. Adelsö sn.

Inv. 28884

mfd 6.3.69

F

FÖREDRAGEN FÖR
RIKSANTIKVARIEN
DEN 18/3 1968
BESLUT: Rapporten överlämnas till Hans Majestät

A.T.A.

VITTERHETSAKADEMIEN
Dnr Ank.
001110 20. 2. 68
RIKSANT. ÄMBETET
STATENS HIST. MUSEUM

L-fynd.

FÖREDRAGEN FÖR
RIKSANTIKVARIEN
DEN 15.7 1969
BESLUT Tyndra till SHM

FÖREMÅL MEDFÖLJA
t. Med 6/3-69

RAPPORT

över arkeologisk undersökning på

området vid Alsnöhus på

Hovgården, Adelsö sn, Uppland.

1966

/

F

FÖREDRAGEN FÖR
RIKSANTIKVARIEN
DEN 28/1 1969
BESLUT: Till la i Sthlm med rapp. kopia
Antecknat i förn. reg.
Till Med. med originalrapp.
(för. handl. kvarligger)

Antecknat i förn. reg. den 4/3-69

Föremålen föreslås gå till SHM, likt med tidigare Alsnöhusfynd -
12.3.69.

Uppland

Adelsö sn

Hovgården

Till Riksantikvarieämbetet.

Undertecknad får härmed avgiva rapport över en provundersökning på området vid Alsnöhus på Hovgården, Adelsö. Undersökningen kunde verkställas genom medel från Kungafonden. Det erhållna anslaget uppgick till 20.000 kronor, av vilka hittills 8.455:19 kronor förbrukats. Undersökningen, som pågick under tiden 25 juli - 5 augusti 1966, utfördes av professor Holger Arbman och undertecknad och med hjälp av 4 grovarbetare. Arbetstiden för dessa uppgick till 311,5 timmar.

Undersökningen föregicks av en fosfatkartering, omfattande ett område runt Alsnöhus och kungshögarna på ca 400 x 400 m. Provtagningen utfördes av ingenjör Lennart Eriksson och proverna analyserades av fil. dr. Olof Arrhenius. - Särskilt höga fosfatvärden, upp emot 200 - 250 fosfatgrader, uppmättes dels i området omedelbart öster om Skopinntull, dels på en åkerterrass sydväst om Alsnöhus. I väster skildes denna åker med en mycket skarp sluttning från en lägre liggande potatisåker. Terrassen avslutas i söder av runblocket. Potatisåkern ligger betydligt djupare än det omgivande området med relativt branta sluttningar upp mot väster, norr och öster och består av svartmylla, blandat med avsevärda mängder avskräde.

Ett provschakt upptogs i öst-västlig riktning över slänten mellan dessa båda åkrar. Schaktet lades ca 15 m norr om runblocket och ca 100 m sydväst om Alsnöhus och omfattade en yta av 80 m^2, med ett huvudschakt i öst-västlig riktning med 40 m:s längd, en utvidgning av detta till 3 m:s bredd i själva slänten samt ett tvärgående schakt längs sluttnings nedre kant av 7 m:s längd och 3 m:s bredd. Ca 0,2 m under torven i sluttningen framkom en kompakt stenpackning, som sträckte sig över det skarpa terrasskrönet och sedan ytterligare ca 5 m ut på den övre åkern. I allt uppgick stenpackningens bredd till ca 12 m dess längd är tills vidare okänd. Den var flerskiktad och uppbyggd av ca

0,2 - 0,5 m stora stenar. Ned mot den lägre belägna åkern avslutades stenpackningen av en rad större stenar, med intill 1 m:s diameter. Stenpackningen i det nord-sydliga schaktet hade en annan karaktär och bestod där av en tätt lagd packning av mindre stenar. Den kan möjligen utgöra nedersta delen av en uppfart över slänten.

Ett mörkt kulturlager med en tjocklek på intill 0,5 m framkom över och mellan stenarna i sluttningen. Det innehöll en stor mängd djurben, tegel och murbruk samt en del föremål av järn, glas och keramik. Detta material är av medeltida karaktär och visar att stenläggningen bör ha tillkommit i samband med iordningsställandet av området kring Alsnöhus. Hur den skall tolkas är ej helt klart, men förmodligen utgör den,den västra avgränsningen på den öppna plats, som funnits söder om borgen.

I nedre delen av stenläggningen förekom under och på bottnen mellan stenarna ett mycket mörkt kulturlager, som dock endast kunde undersökas fläckvis, emedan stenläggningen borde lämnas orörd. Det saknade murbruk och tegel och har, av fynden att döma, bildats under ett äldre skede av medeltiden. Om det ligger på ursprunglig plats eller rubbats i samband med stenläggningen av terrasslänten kunde ej fastställas.

Bland fynden kan särskilt nämnas en bit hacksilver, ett fragmentariskt lerkärl av vendisk typ med bottenmärke, ornerade och oornerade krukskärvor, varav tre mynningsbitar, ett fragment av en täljstensgryta, två armborstpilar, en järnring med 8 cm:s diameter, två järnbroddar och sex fragment av brynen.

Schaktet gjordes inte djupare än ned till stenläggningen, som frampreparerades. Efter uppmätning återställdes området i sitt ursprungliga skick.

På åkern, ca 50 m sydväst om Alsnöhus och 40 m öster om huvudschaktet upptogs ett 10 m långt och 1 m brett schakt. I det ungefär 0,2 m djupa humuslagret (ploggången) påträffades glas- och porslinsbitar, tydligen sopor från Riddersvik, som plöjts ned i denna åker. Under humuslagret i den norra delen av schaktet fanns en oregelbunden stensamling. Det är oklart om den är avsiktligt ditlagd eller hör till morängruset. Stensamlingen övergår i söder i brun lera, ett centimetertjockt lager, som vilar på morängrus. Såväl stenlagret i norra delen som lerlagret lämnades orörda, med hänsyn till att man endast genom att frilägga en

betydligt större yta kan få klarhet om förhållandena på platsen. För att man skulle erhålla bättre jordmån på denna torra och sandiga åker har tidigare lera från den låga terrängen sydväst om åkern förts på och plöjts ned. Det är inte omöjligt, att lerlagret i norra delen av schaktet står i samband med en dylik lertäkt.

De höga fosfatvärdena på denna åker torde till stor del bero på att man här tidigare gödslat med s.k. potatisgödsel, vilket innehöll en stor mängd fosfat.

Med anledning av en planerad utvidgning av kyrkogården upptogs ett meterbrett schakt i öst-västlig riktning, ca 50 m öster om kyrkogårdsmuren. Det drogs genom en under sen tid anlagd stenmur ned mot en åker, belägen söder om den ovan nämnda potatisåkern. Direkt under muren och fyllningen innanför denna följde ett sterilt lerlager. Några spår efter en äldre bebyggelse på platsen fanns ej.

Även vid Norrgården, väster om potatisåkern, upptogs ett mindre provschakt. Inte heller här fanns några spår av kulturlager, utan moränguset går upp strax under markytan.

Genom denna undersökning har man ej lyckats påvisa några rester av den bebyggelse, som bör ha funnits här under vikingatiden. Spridda föremål från denna tid har påträffats vid Thordemans utgrävningar 1917, och ett kamfragment från 800- talet låg i den i år undersökta stenpackningen. Det kulturlager, som fanns under terrasskantens stenläggning är, av fynden att döma, ungefär samtidigt med eller något yngre än runstenen. Det antagande, som framförts av Thordeman, att den ev. vikingatida kungsgården legat på samma plats eller öster om Alsnöhus, förefaller mycket sannolikt. Resterna av denna bebyggelse skulle då till större delen ha förstörts, när den medeltida borgen terrasserades.

Stockholm den 16 december 1966

Vördsamt

Kristina Lamm

Kristina Lamm

Bifogas:

Fynd

Kartskiss över fornlämningsområdet
med inlagda fosfatvärden och schakt, upptagna 1966

2 renritade profiler i skala 1:20

1 fotoplan i skala 1:50

98 monterade färgbilder bildarkiv 22/2 -68
8 monterade fotokopior
6 negativ för fotoplan bildarkiv 22/2-68
20 kontaktkopior
5 flygfotogr.
72 negativ, övriga bildarkiv 22/2 -68

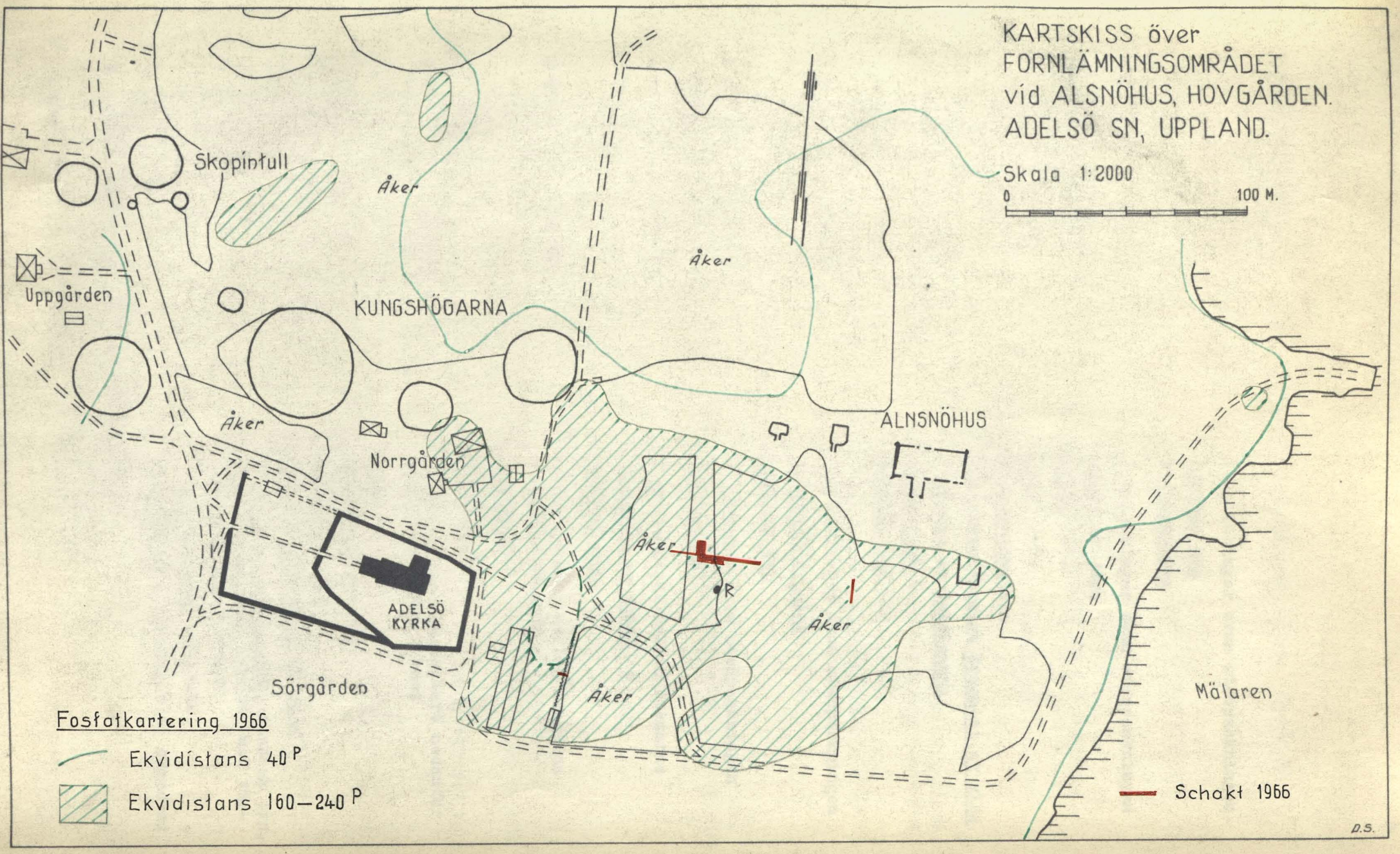
KARTSKISS över
FORNLÄMNINGSOMRÅDET
vid ALSNÖHUS, HOVGÅRDEN.
ADELSÖ SN, UPPLAND.
Skala 1:2000
0
100 M.
Skopintull
Åker
Åker
Uppgården
KUNGSHÖGARNA
Åker
Norrgården
ALNSNÖHUS
Åker
R
ADELSÖ
KYRKA
Åker
Åker
Sörgården
Mälaren
Fosfatkartering 1966
Ekvidistans 40 P
Ekvidistans 160—240 P
Schakt 1966
D.S.

Fyndförteckning:

F 1	849409	I kulturlager ovan stenpackningen √obrända ben √2 djurtänder
F 2	849410	I kulturlager ovan stenpackningen X brodd av järn X märla -"- X spik -"- X hästskosöm, järn halvcirkelformigt fragment av glas fragment av tegelpanna bränd lera √obrända ben
F 3	849411	I kulturlager ovan stenpackningen fragment av glas √obrända ben
F 4	849401	I lerlager V om stenpackningen √brända ben
F 5	849408	I kulturlager mellan stenarna fragment av tegel √obrända ben
F 6	849407	I kulturlager mellan stenarna i stenpackningen √djurtand √obrända ben
F 7	849405	I kulturlager omedelbart nedanför stenpackningens V kant X ring av järn X spikhuvud av järn X brodd av järn X bandformigt bleck av järn 3 fragment av lerkärl, vendisk typ, med bottenmärke, ornerat med vågband och nagelintryck 2 krukskärvor, ornerade krukskärva , mynningsbit, oornerad

X till Kons. 30.6.70 GS

√ fynd till Osteologen 30.6.1970

GS

		4 krukskärvor, grova, oornerade
		flintbit
		tegel
F 8	849404	I kulturlager V om stenpackningen
		✓ tand
		✓ obrända ben
F 9	849400	I gråsvart mylla, ca 0,1 m under torven
		X ten av järn , avsmalnande och med upprullad ände
		fragment av lertrissa
F 10	847405-849405	I utschaktad jord från kulturlagrets botten vid stenpackningens nederkant
		nitbricka av järn
		2 krukskärvor, ornerade med snöravtryck och nagelintryck
		2 krukskärvor, oornerade
		tegel
F 11	848405	I kulturlagrets botten, strax innanför de stora kantstenarna i stenpackningens V del
		bitsilver, 0,738 g
		fragment av grönt glas
		X skedborr (?) av järn
		X obest. fragment av järn
		2 fragment av brynen av skiffer
		4 krukskärvor, ornerade, varav 1 mynningsbit
		3 krukskärvor, oornerade, varav 1 mynningsbit
		bränd lera
		tegel
		hornbit
F 12	850404	I stenpackningen bredvid den stora stenen i det nord-sydliga schaktet
		fragment av täljstensgryta
		3 fragment av brynen av skiffer

x till kons. 30.6.70 GS

F 13 851404

I kulturlager mellan stenarna i stenpackningen och i kulturlager omedelbart V om stenpackningen

X 2 armborstpilspetsar av järn

X ~~ten av järn, med spetsig ände (borr)~~ annan pilspets?

fragment av bryne av skiffer

4 krukskärvor, oornerade

~~bränd lera~~

√ 2 brända ben

√ obrända ben

F 14 847405 / 850412

I kulturlager ovan och mellan stenarna i stenpackningen

√ obrända ben

murbruk

tegel

x till kons. 30.6.70 GS

√ sänd till Osteologen 30.6.1970
GS

Huvudschaktet över den stenlagda slänten sydväst om Alsnöhus.

Neg. 45. Foto från SV.

Huvudschaktet från V.

Neg. 20

Huvudschaktet från V.

Neg. 22

Huvudschaktet från V.

Neg. 26

Huvudschaktet från V.

Neg. 9

Det nord-sydligt gående tvärschaktet med dess mindre sten-
material. Foto från N.
Neg. 33

Det plana krönet av stenläggningen.

Neg. 47

Detalj av stenläggningen. Foto från Ö.

Neg. 40

Y 845405

Up. Adelsö sn.

Hovgården

Fotoplan

Huvudschakt

1966 Skala 1:50

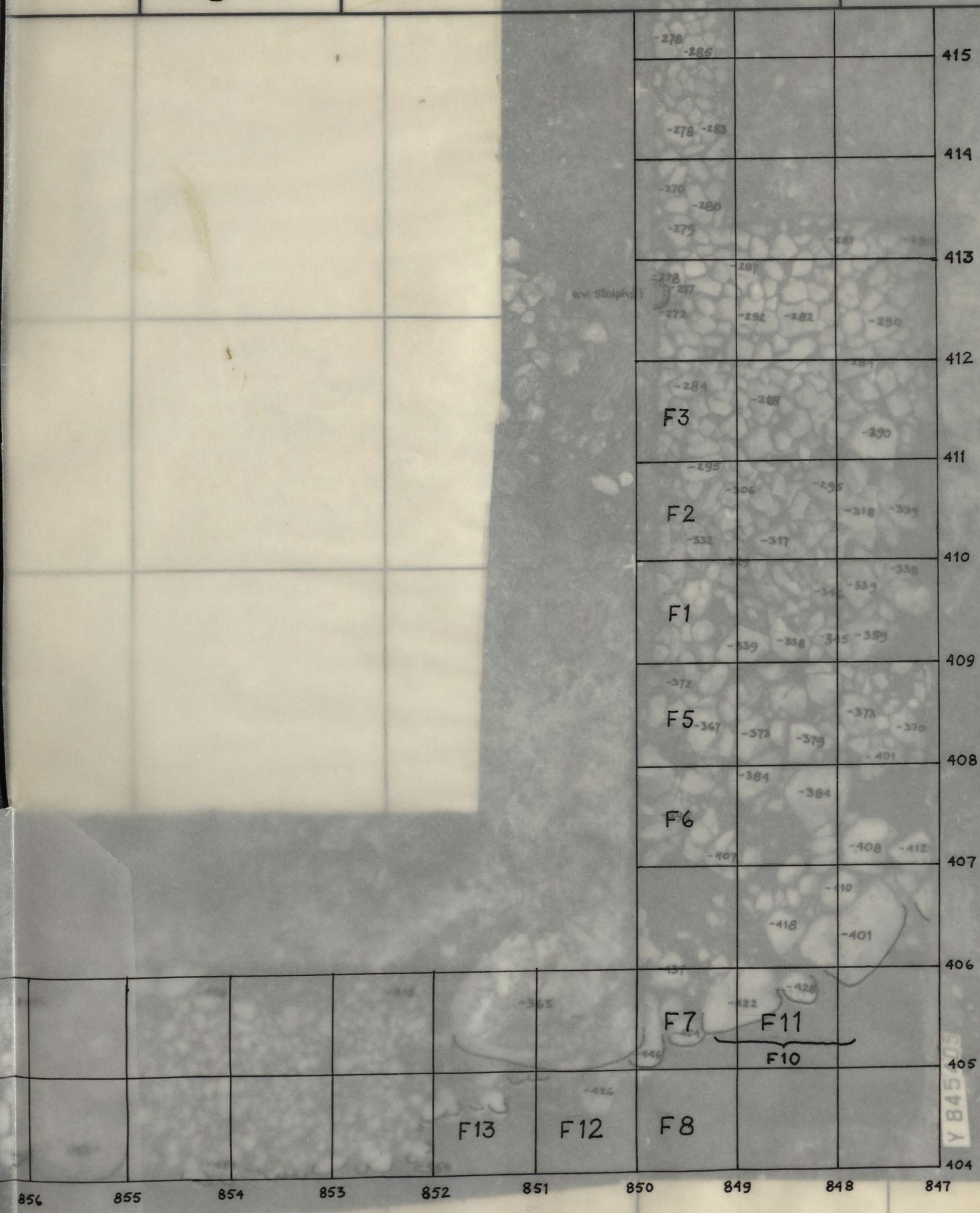

Y 845

PROFIL 850390—850430
PÅ FORNLÄMNINGSOMRÅDE VID
ALSNÖHUS, HOVGÅRDEN, ADELSÖ SN,
UPPLAND

UPPRÄTTAD ÅR 1986
av
Kristina Lamm
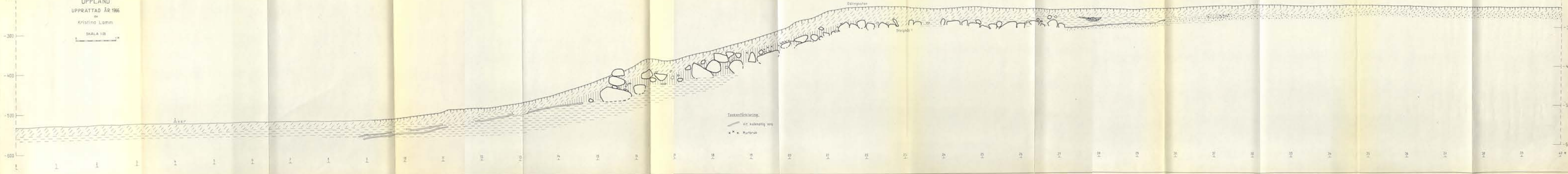
SKALA 1:25